

פרשת שמות תשפ"א אהיה אשר אהיה

שמות פרק ג

(יג) ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת לי להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אמר אלהים:
(יד) ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם: (טו) ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר אל בני ישראל קח את אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעלם וזה זכרי לדור דור: (טז) לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם קח את אלהי אבותיכם נראה אלי אלהי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים:

רש"י

(יד) אהיה אשר אהיה - אהיה עמם בצרה זו אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות. אמר לפניו רבונו של עולם, מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו. אמר לו יפה אמרת, כה תאמר וגו': (טו) זה שמי לעלם - חסר וי"ו, לומר העלימהו, שלא יקרא ככתבו: **זוה זכרי** - למדו היאך נקרא, וכן דוד הוא אומר (תהלים קלה יג) ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור:

משך חכמה

(יד) ויאמר משה... ואמרו לי מה שמו. מה אמר אליהם (ויאמר אליהם אשר אהיה אשר אהיה) ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם. יעוין מה שכתבתי בפרשת ברכה ששם "אהיה" שתי פעמים כ"א הן כנגד כ"א שמות שבתפילין של יד, וכן הן בתפילין של ראש, ובצירופן יש מ"ב, הוא השם הנורא, שהיודעו, אימתו מוטלת על הבריות. ויכל זמן שבין עיניך יהיו שתיים. ותפילין דמרי עלמא שכתוב בהן אהבת ישראל ומעלתו אם כבוד השם יתברך הוא בגלוי, ומקויים "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", וזה תפילין שבראש, שאז שם מ"ב בשלמות. אבל כשהשגחה היא בהסתרת פנים, אז נתגלה רק תפילין של יד, שאינו נראה לרבים, כמו שכתוב (שמות יג, ט) "והיה לך לאות" - ולא לאחרים לאות (מנחות לו, כ). ואז הוא בבחינת 'שמוני בניך כחולדה הדרה בעקרי ביתך'. וזה אמר "אהיה אשר אהיה", "זה שמי" - בהנהגה הנסית, שאז "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך". ובשעה שאין בגלוי אז רק "אהיה שלחני אליכם", שאין נראית רק תפילין של יד ודו"ק.

וזה מה שאמר האי צדוקי (חגיגה ה, ב): עמא דאסתיר מריה פניו מנייהו! אחוי ליה, "ועוד ידו נטויה", שנאמר (ישעיה נא, טז) "ובצל ידי כסיתוך", שהראה לו שאף על פי שהתפילין של ראש אינו נראה על פניו, אבל תפילין של יד רחימותיה לגבן איכא, שנאמר "ובצל ידי כסיתוך" ודו"ק.

והנה בארנו בהפטרות פרשה פקודי, שכשהשגחה היא בהעלם, כמו בזמן הגלות הזה הארוך, אז הקדושה על מקום המקדש בהעלם, ויעומד אחר כתלנו". ולכן אסור להקריב על מקום המקדש, שבגלות אין נראית קדושה על המקדש. אבל להקריב בבמות גם כן אסור, שבהעלם עוד קדושה קיימת, יעוין שם (סוף פרשת פקודי ד, ה, ובהפטרות). מבואר מאד מה שאמר השם יתברך לשלמה (מלכים - א ט, ג) "הקדשתי את הבית הזה אשר בניתה לשום שמי שם עד עולם", שבזמן הגלות גם כן קדוש, אמנם רק בהתגלות תפילין של יד בלבד. "והיו עיני ולבי שם כל הימים" (שם שם), שביום - בזמן שישראל בארץ, ועשרה נסים נעשו במקדש לבד הקבועים - אז "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ואז יהיו תפילין של יד ושל ראש, ששניהם הם שם מ"ב. וזה "והיו עיני ולבי שם כל הימים" - זה "עיני" הוא תפילין של ראש "בין עיניך" (שמות יג, טז), ו"לבי" זה תפילין של יד, שהן שימה כנגד הלב. אבל ב'לילות', הן רק תפילין של יד, ומקום מקדשו מסור לזרים, עד בוא גואל במהרה בימינו אמן!

בגמרא עבודה זרה (ד, ב): אמר רב יוסף, לא לצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא, ביומא קמא דריש שתא ביחיד, דילמא כיון שמפקיד דינא דלמא עיינו בעובדיה ודחפו ליה מידחי, אי הכי, דיחיד דצפרא נמי לא! כיון דאיכא צבורא דקא מצלו לא קא מדחי. והא אמרת, שלוש ראשונות הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה!?! - איפוך. ואיבעית אימא לעולם לא תיפוך, תורה דכתיב ביה "אמת", דכתיב "אמת קנה ואל תמכור" (משלי כג, כג), אין הקדוש ברוך הוא עושה לפני משורת הדין (עכ"ל הגמרא). כן מפורש בנחמיה ט, יג: ("ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם משמים, ותתן להם) משפטים ישירים ותורות אמת (חקים ומצוות טובים)"). לכן אמר ויכל מאמינים שהוא דיין אמת - בתורה דכתיב בה "אמת" - ואז אינו עושה לפני משורת הדין, 'ההגוי באהיה אשר אהיה', זה שם בן מ"ב, השם הנורא שייודעו אימתו מוטלת על הבריות, ו'אין מוסרין אותו אלא למי שמעביר על מדותיו', פן ינקם מאויביו. הלא נפחד מעומק הדין!:

ויאמר אליהם אל משה אהיה אשר אהיה, (ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם). ויאמר עוד (אליהם אל משה) כה תאמר אל בני ישראל, ה' אלקי אבותיכם (אלקי אברהם אלקי יצחק ואלוקי יעקב שלחני אליכם, זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור). פירוש, שהבורא יתברך שמו, השגת הווייתו ונצחית ובלתי מושגת, קדמון ושלם בתכלית השלמות בקדמותו האמיתי לאין סוף, רק משתנה בשמותיו לפי השגת הנבראים, וכמאמרם ז"ל כשאני עושה דין וכו' וכשאני עושה חסד וכו'. ופעולותיו המה לפי צורך הנמצאים ולפי שלימות הנבראים. ואמר לו למשה התגלות חדשה בשם הויה, אשר לא נתגלה בזה להאבות בעודם בחיים עלי ארץ, ולכן הקדים כי חלילה, לא ידמו שנהיה אצלו שום השתנות או הוספה בשלמות חלילה, רק "אני ה' לא שנית" (מלאכי ג, ו).

וזה שאמר, כי אנכי אינני כהמושגים זולתי אשר המה מקבלים הוספה ושינוי, ויתכן להיות בס מחר מה שלא היה אתמול. וזה תכלית בריאתם, כמו שאמר (תהלים קטז, ט) "אתהלך [להלך תמיד ממעלה למעלה] לפני ה'". לא כן הבורא, חלילה, רק מה שהוא יהיה לעתיד בבוא משיח קדשנו, ויראינו נפלאות לא ישוער לשכל המלאכים (וכמאמרם ז"ל: עתידים צדיקים שמלאכי השרת וכו'), הוא כעת, וכן היה טרם הבריאה בלי שום שינוי ותמורה. וזה שאמר, מה שאנכי עתיד להיות כבחור ביום קרב בקריעת ים סוף, כזקן ויושב בישיבה במתן תורה ועוד ועוד, הנני אנכי כעת. וכן הוא אמור לנצח, שמה שיושב אצל הנבראים בזמן העתיד הוא כן בזמן הקודם. זה "אהיה אשר אהיה", שהנני מה שאהיה לזמן הבא. ובזה רמוז כי ישיגו בו

משך חכמה [המשך]

עוד השגה יחידה ונפלאה, וזה "אשר אהיה" - בשעבוד שאר מלכויות, שעדיין אין השגתו בשלימות. ולכן, 'מה אני מזכיר להם צרה אחרת?!', "כה תאמר לבני ישראל, אהיה (שלחני אליכם)", פירוש שהנני תמיד בלי שום שינוי חלילה וכו'. וכה תאמר לבני ישראל "ה' אלוקי (אבותיכם שלחני אליכם, (זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דר" - פסוק טו) ודו"ק. ולזה כיוון בזהר הקדוש פרשת ויקרא (יא, א) ר' אלעזר פתח: אהיה דא סתמתא עילאה.

(טו) **זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דר**. יתכן כי מה שמתיחס על האבות "אלקי אברהם יצחק ויעקב" הוא "שמי לעולם", כי ברית אבות לא תמה, כמו שכתב רבינו תם בפרק במה אשה. והיינו, מה שאני מוציאכם ממצרים, אשר זהו ראשית דבקות השם יתברך להאומה הישראלית, ורובי מצוות בנויים על זה כמו פסח, סוכה ומועדים וכיוצא בהן - ולכן הקדוש ברוך הוא מתאר עצמו תמיד "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" (שמות כ, א), "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (במדבר טו, מא) וכיוצא בזה לאין מספר - הוא "זכרי לדור דור", כאמור בנביאים (ירמיה כג ז - ח: "ולכן הנה ימים באים נאום ה') ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם", 'דתהא יציאת מצרים טפל', יעוין שם. ושקלו וטרו בזה בסוף פרק ט' דברכות, עיין שם והבן.